

**KUN Masters Interreligieuze Spiritualiteit
INLEIDING HINDOEISME (RSB106)**

Opdracht 1

***"Leven in context: alles betekent iets":*
Religieus-culturele aspecten van leven en werken in de bossen van Nepal**

Cathrien de Pater

mei 2003

INHOUD

1.	Inleiding	3
2.	<i>Nepalese customs and manners</i> door Keshar Lall	3
3.	Doorwerking van Nepalese cultuurelementen in mijn leven	4
4.	Religieus-culturele elementen met betrekking tot bos en natuur	4

© Cathrien de Pater

Foto titelblad: Met de moeder van *naike* Maurya, bij Hangatham Ban, Ilam District, Nepal, zomer 1984

Foto deze pagina: De vrouw van de *naike* van Ekatappa laat een nieuwe bosaanplant zien. Ilam District, Nepal, voorjaar 1985.

**"Leven in context: alles betekent iets":
Religieus-culturele aspecten van leven en werken in de bossen van Nepal**

1. Inleiding

Van 1983 tot 1985 heb ik als bosbouwkundige gewoond en gewerkt in het Oost-Nepalese bergdistrict Ilam. Ik begeleidde boeren en overheidsambtenaren bij de aanplant en beheer van bos en moest daarvoor alle hoeken en gaten van het district bewandelen. Vaak zag ik wekenlang geen enkele andere westerling. Dit essay biedt een mooie gelegenheid om terug te blikken en na te gaan wat deze onderdompeling in de Nepalese cultuur voor mij heeft betekend. Hierbij komen aan de orde: 1) het boekje *Nepalese customs and manners* van Keshar Lall¹; 2) religieus-culturele elementen die me naderhand zijn bijgebleven; en 3) religieus-culturele elementen met betrekking tot bos en natuur in Nepal.

2. *Nepalese customs and manners* door Keshar Lall

Het boekje bevat een uitgebreide, zij het wat statische opsomming van gebruiken en gewoonten in Nepal, geordend naar thema's als eten, reinheid, gezondheid, en andere aspecten van het dagelijkse leven. Voor mij een aardige 'reminder' van het leven in Nepal, maar het lijkt me taaie kost voor wie er nooit geweest is. Het komt pas tot leven als je door de drukke straatjes van Kathmandu hebt gelopen langs de ontelbare tempeltjes en beeldjes, de kleuren en geuren hebt opgesnoven, schurftige honden hebt moeten ontwijken, dagenlange trektochten door de 'Middle Hills' hebt gemaakt, bij boeren hebt overnacht, en in duizenden situaties je houding hebt moeten bepalen. Nepalezen treden je met een verfrissend onbevangen zelfbewustzijn tegemoet. De bevolking is op het eerste gezicht een ratjetoe van kasten, standen en stammen (allemaal aangeduid met '*jaadt*') en gerangschikt volgens een subtiele orde, maar iedere Nepalees leek zijn plaats in de kosmos te kennen en daaraan een basale zekerheid te ontnemen. Helaas gaat Lall niet in op de relaties tussen de verschillende *jaadt*, maar dat zou ook wel snel te gecompliceerd worden. Bovendien verschillen ze nogal per streek. Lall baseert zich voornamelijk op de Brahmins, Chhetri's en Newari's van de Kathmandu-vallei. Over de 'occupational castes' rept hij niet; in de Far West mochten zij niet eens een teashop binnenkomen, in het oosten, waar de Hindoe-spoeling verdund wordt door Tibeto-Burmaanse bergstammen, waren de omgangsvormen veel minder grimmig².

Het doorbladeren van de tekst roept plezierige momenten van herkenning op. Veel elementen maakten deel uit van mijn 'inburgeringscursus': niet over mensen heen stappen (ook niet in een volgepakte bus!), de begroetingen en benamingen (ik werd aangesproken met 'Kamala Didi'), de etikette rondom eten en reinheid. Ook aardig, hoewel noodgedwongen summier, zijn zijn hoofdstukken over plant-, boom- en dierfolklore (zie 4). Verder herken ik ook wel wat hij schrijft over geesten, maar de mensen in mijn district leken daar niet overmatig bang voor. Lall vermeldt echter ook gewoonten die ik niet kende omdat ze duidelijk alleen voor bewoners van de Kathmandu-vallei uitvoerbaar waren: bezoeken aan de schrijn van de Oorpijngod of de steen van de Kiespijngod bijvoorbeeld. Andere regels moeten zelfs hedendaagse Nepalezen wel exotisch overkomen: wie krijgt er bijvoorbeeld nu nog de kans om olifantsoren (pag. 16) te stelen?

Wat Lall verder niet zegt is hoe de mensen in de praktijk met deze regels omgaan, ze relativeren of eronder uit proberen te komen. Want zoals in elke religie verschillen ook hier ideaal en gedrag. Het doden van koeien was bijvoorbeeld wel bij de wet verboden (p. 35), maar kuddes in de Terai eindigden meestal in de Indiase slachterijen over de grens (en vandaar weer in de vrieskisten van handelaren in Lazimpat, Kathmandu). En zo zocht men vaak naar praktische oplossingen, zeker op het platteland waar overleven en economie boven religieuze verfijning ging. De Limbu en Rai in Oost-Nepal kenden bovendien hun eigen gebruiken. Zo waren huwelijken tussen verschillende *jaadti* hier meer gebruikelijk dan elders; dit veranderde echter onder druk van de voortschrijdende hindoeïsering van het gebied.

Lall laat een aantal gedragsregels achterwege waarvan hij als Nepalees wellicht niet beseft dat ze ons 'barbaren' aangeleerd moeten worden: schoenen uittrekken bij het binnengaan van een huis, het hoofd schudden ter instemming, en natuurlijk met de rechterhand eten. Saillant detail: de reusachtige portie *dalbaht* op je bord eet je natuurlijk helemaal op en valt alleen te reduceren als je van tevoren wat rijst laat weghalen. Andere maaltijd-etikette benoemt Lall wel: eten zonder uitgebreide tafelconversatie, zo snel mogelijk, en in groepjes op volgorde van status. Ook de individuele eet-taboes die Lall

¹ Ratna Pustak Bhandar, Kathmandu 1979 (2e dr.), 70 pp.

² ik ga hier niet in op de sociaal-economische en politieke verhoudingen; die waren toen al beneden peil en zijn sindsdien niet verbeterd, met de opkomst van de maoïstische guerrillabeweging als bekend gevolg.

beschrijft herken ik. Je komt ze keihard tegen als je probeert een picknick bij de rivier te organiseren met 20 boswachters van allerlei *jaadti!* Maar de taboes strekken zich bij de meesten niet uit tot de *raksi*, dus dat maakt alles weer goed. Ook andere cultuurelementen zoals het gebruik van een *lungi* om je decent te verkleden en te baden zonder privacy, en hoe de reinheidsregels in acht te nemen bij de toiletgang, laat Lall wijselijk onbesproken.

Lall's boekje biedt natuurlijk geen diepgaande cultuuranalyse. Zo is de positie van de vrouw in Nepal een gecompliceerd verhaal³. De nietsvermoedende westerling krijgt uit Lall's beschrijving van regels voor getrouwde vrouwen wel een heel treurig beeld. Maar ook hier bestaat de werkelijkheid weer uit meerdere lagen. Aan vrouwenrechten en -positie moest (zeker toen) nog veel gebeuren, maar de vrouwen die ik in de dorpen meemaakte genoten zeer wel respect, binnen- en buitenshuis. Als ze het aan de stok hadden met bureaucraten – wat ik nogal eens meemaakte op de districtskantoren - lieten ze zich niet omver praten. Ook namen ze indien nodig initiatief: toen ik eens een bosgebied bezocht waar de *banheralo* (boswachter) afwezig was, trad zijn vrouw op als deskundige gids. Later, toen het bosbeheer in Nepal werd overgedragen aan zg. '*forest user groups*', speelden vrouwen daarin terecht vaak een belangrijke rol.

3. Doorwerking van Nepalese cultuurelementen in mijn leven

Nepal was niet mijn eerste Aziatische land; daarvoor had ik al in de Filippijnen gewoond. Maar pas het leven in Nepal heeft me de basis gegeven waardoor ik me ook in andere culturen in Azië goed kon bewegen. Ik heb het ware een 'antenne' meegekregen voor religieus-culturele details zoals reinheid, eetgewoonten, man-vrouwverhoudingen etc. Natuurlijk zal die antenne niet altijd feilloos gewerkt hebben; daarvoor verschillen al die culturen te veel. Maar ze heeft me zeker geholpen om me op mijn gemak te voelen onder al die boerensamenlevingen met wie we in ons bosbouwwerk te maken kregen.

Vooraf de hindoeïstische reinheidsregels zijn me bijgebleven. Veel van die regels zijn te herleiden tot een 'reinheids-onreinheidsas' waarop in Nepal het hele leven gerangschikt was. Die as is gaandeweg steeds meer in mijn systeem gaan zitten en er nooit meer helemaal uit verdwenen. Nog steeds trek ik thuis mijn schoenen uit en zet ik mijn tas niet graag op de grond. Op mijn volgende post in Nicaragua, moest ik weer sterk wennen aan het gezamenlijk eten van borden en drinken uit flessen, vrienden om de hals vliegen en shorts dragen. En hoewel ik de 'lossere' Latino-cultuur, die toch dicht bij de onze staat, ook heb leren waarderen, voelde ik me pas weer helemaal thuis toen ik een paar jaar later naar Azië terugkeerde. Waarschijnlijk staat mijn 'antenne' beter op dat werelddeel afgesteld.

4. Religieus-culturele elementen met betrekking tot bos en natuur

De Mai-rivier die door Ilam loopt is niet alleen een geografische as, maar ook een religieuze. Niet dat daar in mijn bijzijn zoveel woorden aan werden vuil gemaakt, maar iedereen wist natuurlijk dat de Maigodin er woonde. De bus die van de Terai naar Ilam omhoog klom, stopte beneden op de brug zodat iedereen rupees uit het raam kon gooien als offer voor de godin. Picknicks, de jaarlijkse *mela* en crematies werden aan de rivieroever gehouden. Hoog in het dal lag een meertje, Maipokhari, met een heilig rhododendronbos erbij: een bedevaartsoord voor mensen met problemen. En bij de bron van de rivier, op 3000 meter hoogte, op de grens met India, woonde een *sadhu* met zijn *sadhuni* in een hutje. Ik ben hem op gaan zoeken want men had gezegd dat hij bomen plantte om het kaalgegrazen brongebied te beschermen. Hij vertelde dat hij inderdaad plantgoed in India had gekocht en dat had aangeplant onder doornstruiken om ze te beschermen tegen de loslopende yaks. We zijn een hele middag bezig geweest om al die plantjes op te sporen. Onder die struiken groeiden ze helaas niet zo best. Maar bomen planten was een spiritueel verdienstelijke daad en hij ging er dus mee door.

Ook elders had ik al gemerkt dat ons project om die reden populair was. Nepal is vol folklore rond bomen, planten en dieren. Helaas heeft dit de vergaande ontbossing in het land niet kunnen verhinderen. Door de nationalisatie van bos in de jaren 50 werd het 'van niemand' en degradeerden oude sociaal-religieuze bosbeschermingssystemen die in de dorpen bestonden. Het overheidsbeleid om het bosbeheer terug te geven aan de bevolking leek tot voor kort het tij de keren, maar de kwaliteit van dat beheer is erg wankel en wisselend. Nu in deze politiek roerige tijden is het de vraag of dit bosbeheer kans krijgt om geconsolideerd te worden.

---

³ een uitstekende analyse geeft bijv. Lyn n Bennett (1983) *Dangerous wives and sacred sisters; social and symbolic roles of high-caste women in Nepal*. Columbia University Press, New York, 353 pp.

Het enthousiasme van de mensen in dat Nepalese bosbouwproject werd altijd toegeschreven aan de technische en sociaal-economische voordelen die het project bracht, nooit aan religie. Men liet bijvoorbeeld dorpeelingen kiezen wat voor boomsoorten ze wilden planten; in elke dorp waren dat weer andere, maar religie leek daarbij toen geen motivering. Later toen ik het Social Forestry Project in Pakistan evalueerde, realiseerde ik me pas echt hoe belangrijk religie, i.c. islam, kan zijn als motivatie voor mensen om bos te beheren. Ook het Hindoeïsme waarin bomen en bossen zo'n belangrijke rol spelen, biedt hiervoor zeker aangrijpingspunten genoeg.